

УДК 005.584.1:005.36:005.21:334.716

Іванієнко К.В.
*аспірант кафедри міжнародної економіки
та менеджменту зовнішньоекономічної діяльності
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця*

РОЗРОБКА МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОНІТОРИНГУ ТА ДІАГНОСТИКИ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА ДЛЯ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ЙОГО РОЗВИТКУ

DEVELOPMENT OF METHODOLOGICAL APPROACH TO THE MONITORING AND DIAGNOSTICS OF THE EXPORT POTENTIAL OF INDUSTRIAL ENTERPRISES FOR THE FORMATION OF ITS DEVELOPMENT STRATEGY

АНОТАЦІЯ

Сформовано послідовність етапів реалізації концептуального підходу до формування стратегії розвитку експортного потенціалу промислового підприємства. Визначено об'єкти моніторингу та діагностики експортного потенціалу промислових підприємств. Запропонована система кількісних, якісних та структурних показників моніторингу та діагностики стану експортного потенціалу машинобудівного підприємства для формування стратегії його розвитку. За допомогою методів багатовимірної шкалювання в сукупності з методами факторного аналізу була визначена структура масиву індикаторів – латентні фактори, які впливають на формування та розвиток експортного потенціалу машинобудівних підприємств. Виділені однорідні групи підприємств за ресурсними можливостями розвитку експортного потенціалу для формування стратегічних альтернатив.

Ключові слова: експортний потенціал, фактори експортного потенціалу, моніторинг, діагностика, стратегія розвитку експортного потенціалу, промислове підприємство.

АННОТАЦИЯ

Сформирована последовательность этапов реализации концептуального подхода к формированию стратегии развития экспортного потенциала промышленного предприятия. Определены объекты мониторинга и диагностики экспортного потенциала промышленных предприятий. Предложена система количественных, качественных и структурных показателей мониторинга и диагностики состояния экспортного потенциала машиностроительного предприятия для формирования стратегии его развития. С помощью методов многомерного шкалирования в совокупности с методами факторного анализа была определена структура массива индикаторов – латентные факторы, влияющие на формирование и развитие экспортного потенциала машиностроительных предприятий. Выделены однородные группы предприятий по ресурсным возможностям развития экспортного потенциала для формирования стратегических альтернатив.

Ключевые слова: экспортный потенциал, факторы экспортного потенциала, мониторинг, диагностика, стратегия развития экспортного потенциала, промышленное предприятие.

ANNOTATION

The sequence of stages of the conceptual approach to the formation of the export potential development strategy of an industrial enterprise was formed. Objects of monitoring and diagnostics of export potential of industrial enterprises was defined. The system of quantitative, qualitative and structural indicators for monitoring and diagnostics of the export potential of the machine-building enterprises has been proposed for the formation of its development strategy. Using the methods of multidimensional scaling in conjunction with the methods of factor analysis the array indicator framework has been determined – the latent factors that influence the formation and development of export potential of the machine-building enterprises. Homogeneous groups of enter-

prises depending on resource opportunities for the development of their export potential were marked out for the formation of strategic alternatives.

Keywords: export potential, export potential factors, monitoring, diagnostics, strategy of export potential development of industrial enterprises.

Постановка проблеми. Рівень розвитку експортного потенціалу підприємства є динамічною характеристикою, що залежить від чисельності факторів внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства. За сучасних високодинамічних, конкурентних та малопрогнозованих умов функціонування перед суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності постає необхідність перманентного відстеження стану їх експортного потенціалу на засадах моніторингу та діагностики з метою прийняття вчасних, якісних та адекватних управлінських рішень. У цих умовах особливої актуальності набуває задоволення потреби машинобудівних підприємств у визначенні чіткої системи факторів для оцінки поточної ситуації та прийняття рішень із розвитку експортного потенціалу. Тобто актуалізується проблема визначення ключових факторів експортного потенціалу промислового підприємства і створення системи діагностуючих індикаторів, яка б дозволяла оцінити поточну ситуацію, наявний експортний потенціал, та приймати оптимальні рішення з формування стратегії розвитку експортного потенціалу топ-менеджментом підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування стратегії управління та розвитку експортного потенціалу підприємств України присвячені роботи таких вітчизняних науковців, як В.С. Пономаренко, С.В. Князь, Л.І. Піддубна, С.М. Ілляшенко, М.О. Кизим, І.Ю. Кривецький, Ю.В. Федулова, О.П. Чукурна, О.М. Чупир та ін. Проблеми моніторингу діяльності підприємств розробляються у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців, таких як: А.А. Антонюк, Т.В. Богуславська, Т.А. Бурова, І.Є. Давидович, С.М. Петренко, М.С. Пушкар, В.В. Полякова, Н.А. Шедина, І.П. Отенко, В.Г. Щербак,

Ю.П. Яковлев. Проблемами економічної діагностики займалися такі науковці, як Т. Городня, Н. Заярна, Н. Сагалакова, Л. Фролова, О. Шубін. Однак ці питання вимагають свого подальшого розвитку в умовах динамічних змін внутріш-

нього і зовнішнього середовища функціонування машинобудівних підприємств України.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз стану розроблення теоретичних та методологічних засад форму-

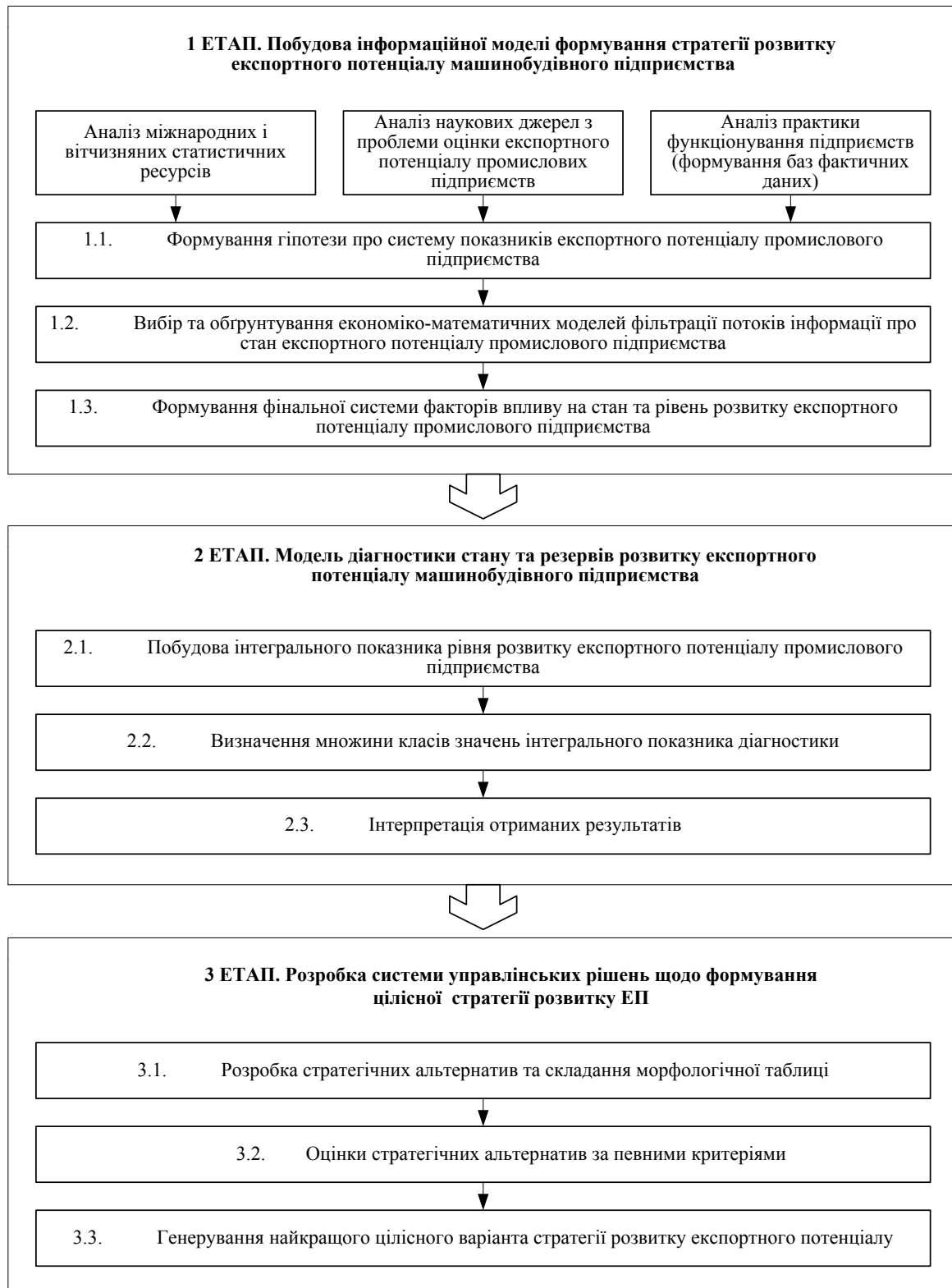


Рис. 1. Послідовність етапів реалізації концептуального підходу до формування стратегії розвитку експортного потенціалу промислового підприємства

Джерело: розроблено автором

вання стратегії розвитку експортного потенціалу підприємства дає підстави визначити його як такий, що знаходиться у стадії формування і потребує подальшої розбудови. Недостатня розробка методів та прийомів моніторингу та діагностики як важливих елементів системи стратегічного управління експортним потенці-

алом машинобудівного підприємства зумовлює актуальність даного дослідження. Необхідно зазначити, що досягнутий рівень досліджень в області моніторингу та діагностики експортного потенціалу може бути підвищений за рахунок розробки методичних підходів із використанням нових сучасних інструментів.

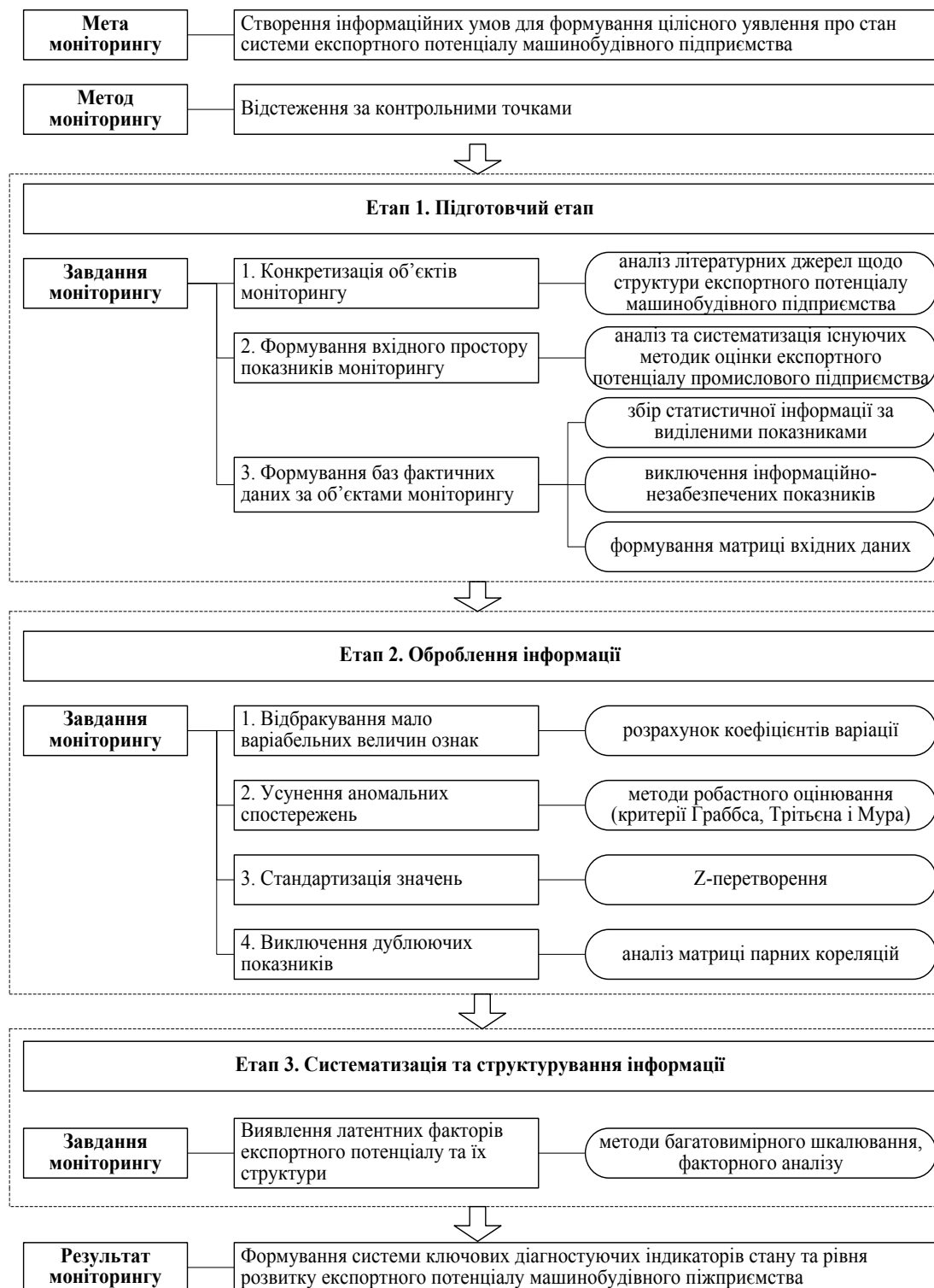


Рис. 2. Модель моніторингу факторів експортного потенціалу машинобудівного підприємства

Джерело: розроблено автором

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою цього дослідження є розробка методичного забезпечення моніторингу та діагностики експортного потенціалу машинобудівних підприємств для формування стратегії його розвитку в сучасних умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу. Оскільки сталий розвиток експортної діяльності може бути досягнуто здатністю системи експортного потенціалу підприємства своєчасно та адекватно реагувати на зміни внутрішніх факторів конкурентоспроможності і факторів зовнішнього середовища, існує потреба у подальшому дослідженні проблеми формування стратегії розвитку експортного потенціалу промислових підприємств, що володіє властивістю адаптивності. Сукупність параметрів та індикаторів стану зовнішнього і внутрішнього середовища, методів їх вимірювання та сукупність інструментів для управління експортним потенціалом машинобудівного підприємства складають базис адаптивності. На рисунку 1 представлено послідовність етапів реалізації концептуального підходу до формування стратегії розвитку експортного потенціалу промислового підприємства у вигляді пов'язаних блоків, які їх наповнюють. В умовах збільшення масивів інформації про середовище функціонування підприємства, що ускладнює сприйняття та обробку цієї інформації, і, отже, ускладнює процес ефективного прийняття рішень у сфері управління експортним потенціалом машинобудівного підприємства, виникає завдання виділення і структурування основних, найбільш важливих факторів впливу на об'єкт управління, що потребує попередньої обробки вхідних сигналів про його стан [1, с. 16]. Це завдання може бути вирішеним за допомогою моніторингу експортного потенціалу машинобудівного підприємства, заснованого на використанні економіко-математичного інструментарію.

Модель моніторингу експортного потенціалу машинобудівного підприємства із позначенням основних етапів та методів їх реалізації представлена на рисунку 2. Рекомендований розрахунковий алгоритм був реалізований на базі статистичних даних 18 підприємств-експортерів, представників галузі машинобудування Харківської області.

На базі системного підходу, що дає змогу оцінювати експортний потенціал за сукупністю його складових, в якості об'єктів моніторингу було обрано виробничий, інноваційно-технологічний, фінансовий, інтелектуально-кадровий, маркетинговий, організаційно-управлінський потенціали як складові експортного потенціалу промислових підприємств [2-5]. Кожен із цих компонентів був охарактеризований системою кількісних, якісних та структурних показників. Системний огляд, аналіз та систематизація методик оцінки експортного потенціалу промислових підприємств, запропонованих в літературних джерелах, дали змогу сформувати

вхідний простір показників, що включає в себе 89 показників.

Після того як на базі зібраної інформації сформовано базу фактичних даних за об'єктами моніторингу, її треба опрацювати, вилучивши мало варіабельні величини, аномальні спостереження, дублюючі показники і залишивши тільки необхідну інформацію. За викладеними рекомендаціями описової статистики [6, с. 113], для відбракування маловаріабельних величин ознак з системи показників було виключено ті показники, в яких коефіцієнт варіації менше 5%. Виявлені після перевірки даних на аномальні викиди (за допомогою розрахунку Т-Критерію Граббса, а також L- і E-критеріїв, запропонованих американськими статистиками Г. Трітьєном і Г. Муром) грубі помилки у вибірці були усунені заміною аномальних рівнів розрахунковим значенням, отриманим з використанням сусідніх спостережень. Далі, за допомогою стандартизованих значень (z-перетворення), будується матриця парних коефіцієнтів кореляції, яка може бути використана для виявлення інтеркореляції і мультиколінеарності показників. Якщо фактори моделі колінеарні, то вони дублюють один одного, і один з них рекомендується виключити з моделі. При цьому перевага віддається фактору, який має найменшу тісноту зв'язку з іншими факторами.

Для вирішення поставлених завдань був використаний пакет програми STATISTICA. В результаті отримано кореляційну матрицю з підсвічуванням достовірних рівнів значущості p (коефіцієнти кореляції з рівнем значущості $p < 0,05$ виділені в таблиці червоним кольором). На даному етапі кількість індикаторів було скорочено до 25.

За допомогою методів багатовимірного шкалювання в сукупності з методами факторного аналізу була визначена структура масиву індикаторів – латентні фактори, які впливають на формування та розвиток експортного потенціалу машинобудівних підприємств. Ідеї методу багатовимірного шкалювання дуже тісно пов'язані з методами кластерного і факторного аналізу: метод можна розглядати як альтернативу факторному аналізу, в якому досягається скорочення числа змінних шляхом виділення латентних факторів (факторів, що безпосередньо не спостерігаються), що пояснюють зв'язок між спостережуваними змінними [7, с. 929]. У термінах відмінностей одержуваних результатів факторний аналіз прагне утворити більше факторів в порівнянні з багатовимірним шкалюванням, тому багатовимірне шкалювання часто призводить до рішень, що простіше інтерпретується. Більше того, спільне використання різних інструментів багатовимірного аналізу даних сприятиме прийняттю ефективних рішень. Реалізація методу була здійснена в пакеті прикладних програм STATISTICA. В якості вихідних даних виступила отримана матриця парних коефіцієнтів кореляції між аналізованими показниками. Так

як в рамках дослідження заздалегідь не відома структура матриці відстаней, то критерієм для вибору оптимальної розмірності простору (кількості латентних факторів) є критерій «кам'яного зсуву» – графік залежності величини стресу від розмірності відтворюючого простору (рисунок 3). Аналіз графіка дозволив зробити висновок, що вхідну систему індикаторів характеризує п'ять латентних факторів. Оцінка якості підгонки п'ятимірному рішення та рівень узгодженості проводиться за допомогою графіка залежності відтворених відстаней від вхідних відстаней – діаграми Шепарда (рис. 4).

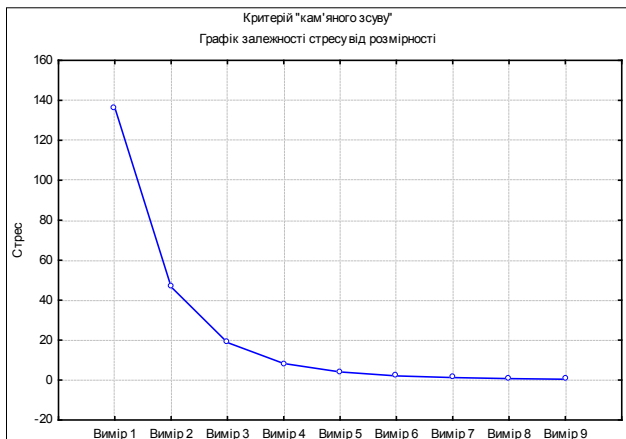


Рис. 3. Графік залежності стресу від розмірності – критерій «кам'яного зсуву»

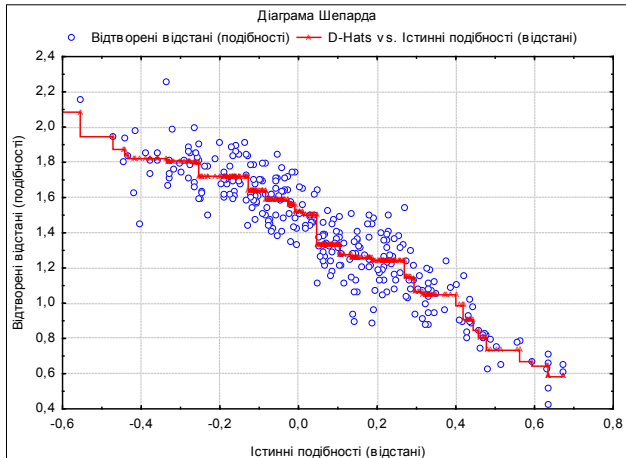


Рис. 4. Графік залежності відтворених відстаней від вхідних відстаней (Діаграма Шепарда)

Для підтвердження гіпотези і визначення компонентного складу факторів, які визначають стан та рівень розвитку експортного потенціалу машинобудівного підприємства, був використаний факторний аналіз. Кореляційна матриця 25 змінних була піддана процедурі аналізу за методом головних компонент. Згідно із критерієм Кайзера було виділено 9 факторів з власними значеннями більше одиниці. Аналіз результатів ранжирування факторів за часткою детермінованої дисперсії, кумулятивних власних чисел і дисперсії, наведених у таблиці 2, показав, що

система головних компонент, яка була отримана за результатами попереднього етапу аналізу, пояснює близько 65% загальної варіабельності вхідної системи. Згідно з існуючим критерієм виділення та інтерпретації факторів бажано, щоб виділені фактори пояснювали більше 75% дисперсії [6, с. 126], однак специфіка даних може бути така, що всі головні фактори не зможуть сукупно пояснити бажаного відсотка варіабельності даних. Тому головні фактори повинні кумулятивно пояснювати не менше 50,1% дисперсії [8, с. 459]. Таким чином, отримано достатню якість розбиття і підтверджено гіпотезу про кількість латентних факторів.

Таблиця 2
Власні значення, відсотки загальної дисперсії, накопичені власні значення і накопичені відсотки загальної дисперсії отриманих факторів

Фактор	Власні значення	% загальної дисперсії	Кумулятивне власне значення	Кумулятивний % загальної дисперсії
1	3,906633	15,62653	3,90663	15,6265
2	3,794626	15,17850	7,70126	30,8050
3	3,366800	13,46720	11,06806	44,2722
4	2,970781	11,88313	14,03884	56,1554
5	2,087528	8,35011	16,12637	64,5055
6	1,941066	7,76426	18,06743	72,2697
7	1,559797	6,23919	19,62723	78,5089
8	1,172244	4,68898	20,79948	83,1979
9	1,024434	4,09774	21,82391	87,2956

Для інтерпретації складу виявлених латентних факторів проводиться аналіз факторних навантажень, які розглядаються як кореляції між латентними факторами та показниками (табл. 3). Структура отриманих факторів була покращена за допомогою методу обертання матриці факторного відображення Varimax normalized з метою отримання матриці навантажень на кожен фактор таким чином, щоб вони відрізнялися максимально можливим чином і була можливість їх простої інтерпретації.

Розподіл показників по головним компонентам має наступну логічну економічну інтерпретацію: перша головна компонента характеризує масштаби діяльності підприємств-експортерів машинобудівної галузі, рівень накопичених фінансових, трудових та інших ресурсів, досягнутий рівень експортної діяльності; друга головна компонента – рівень розвитку інноваційно-технологічного потенціалу; третя компонента – стан наявних виробничих ресурсів та ефективність їх використання; четверта – рентабельність активів підприємства, оскільки, згідно із «формулою Дюпона», зміна рентабельності активів підприємства може бути охарактеризована через оборотність активів і рентабельність продажів, з якою значно корелює рентабельність збутової діяльності; п'ята компонента характеризує результативність діяль-

ності підприємства через показник чистого прибутку.

Таким чином, розроблений алгоритм моніторингу експортного потенціалу підприємств машинобудування на основі зменшеної сукупності показників дозволив сформулювати остаточний перелік діагностуючих індикаторів. Результати, отримані на цьому етапі, створюють підґрунтя для рішення завдань комплексної діагностики експортного потенціалу машинобудівного підприємства та формування стратегії його розвитку.

Здійснення діагностики експортного потенціалу машинобудівного підприємства потребує, насамперед, наявності таких складових: об'єкта діагностики, мети діагностики, критерію діагностики, нормованого значення критерію діагностики, множини класів значень критеріального показника діагностики (рис. 5).

Діагностику рівня розвитку експортного потенціалу пропонується здійснювати за допомогою одного з методів побудови еталонного об'єкта - таксономічного показника рівня розвитку, який є синтетичним показником, рівнодіючою показників, що формують інформаційний простір ознак експортного потенціалу промислового підприємства. По його величині можна судити про наявний потенціал росту для окремих підприємств у контексті ключових факторів, і, відповідно, про доцільність застосування до них управлінських впливів.

Вхідні дані діагностики стану та рівня розвитку експортного потенціалу підпри-

ємства містять оцінки 18 підприємств галузі машинобудування Харківської області за 12 індикаторами і представляються у вигляді матриці стандартизованих даних, в якій по рядку представлені підприємства, а за стовпцями – діагностичні індикатори. Далі, на підставі визначення показників-стимуляторів і показників-дестимуляторів, визначається так званий «еталонний конкурент», тобто таке «штучне підприємство», яке характеризується найкращими значеннями по кожному з показників серед всіх досліджуваних підприємств. Наступним етапом розрахунку є визначення

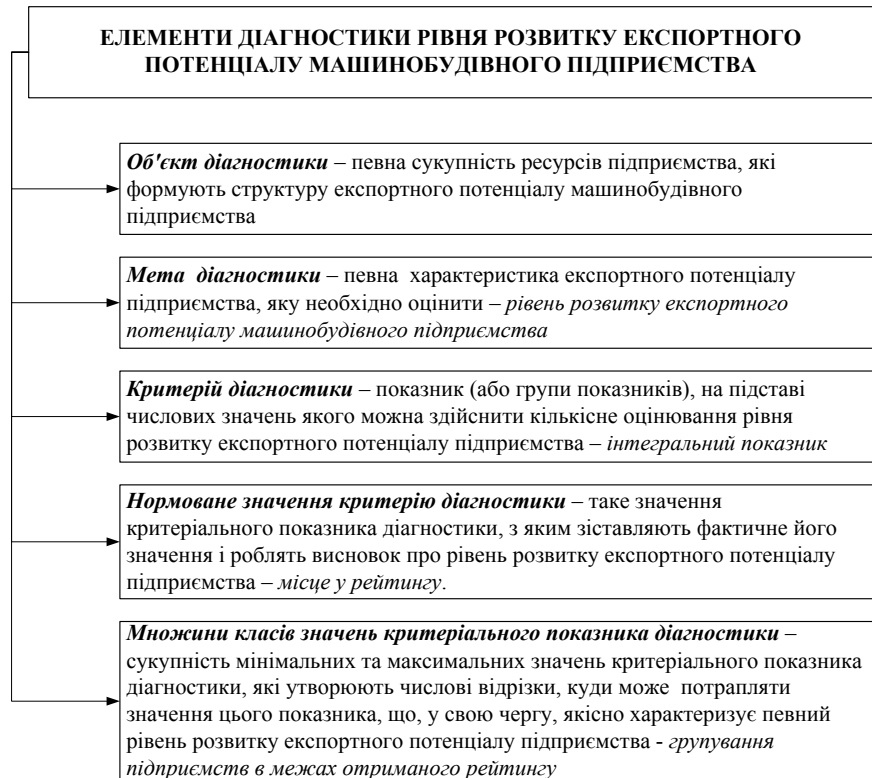


Рис. 5. Характеристика елементів діагностики рівня розвитку експортного потенціалу машинобудівного підприємства

Джерело: сформовано автором із використанням [9, с. 130]

Таблиця 3

Компонентний склад латентних факторів експортного потенціалу машинобудівних підприємств Харківської області

Фактор	Показник	Факторні навантаження	Частка загальної дисперсії
1	3.1 Наявність обігових коштів	0,788862	0,152117
	6.1 Масштаб виробництва	0,714848	
	7.1 Обсяг експорту	0,731592	
2	2.1 Витрати на НДДКР	-0,733103	-0,721647
	2.3 Частка витрат на НДДКР	-0,744613	
	4.5 Продуктивність праці	-0,721647	
3	1.6 Коефіцієнт придатності основних фондів	-0,856174	0,127207
	1.9 Рентабельність виробництва продукції	0,753290	
	3.2 Коефіцієнт поточної ліквідності	0,763406	
4	3.4 Коефіцієнт оборотності активів	0,767075	0,128161
	5.6 Рентабельність витрат збутової діяльності	0,710119	
5	3.9 Чистий прибуток	0,720010	0,109017

відстані між окремими точками, які характеризують підприємства за рівнем експортного потенціалу, і точкою еталоном за формулою Евклідової відстані. Визначення значення таксономічного показника рівня розвитку проводиться за наступною формулою [10, с. 6]:

$$K = 1 - \frac{d_{oi}}{\bar{d}}, (d = \bar{d}_o + 2\sigma_o), \quad (3.4)$$

де \bar{d}_o – середнє арифметичне значень Евклідових відстаней;

σ_o – середнє квадратичне відхилення значень Евклідових відстаней.

Розрахунок інтегрального показника рівня розвитку дозволяє скласти рейтинг підприємств за рівнем їх експортного потенціалу.

Для групування підприємств в межах отриманого рейтингу та визначення ресурсних джерел формування відхилень у рівні розвитку їх експортного потенціалу, використовуються методи кластерного аналізу. При цьому, для побудови гіпотези щодо наявності декількох груп об'єктів використовуються ієрархічні процедури кластерного аналізу; для обґрунтування гіпотези щодо наявності певної кількості кластерів та визначення резервів росту для окремих підприємств, що утворили кластер, – ітеративні процедури кластеризації. Для вирішення поставлених завдань може бути використаний пакет прикладних програм STATISTICA. Для інтерпретації результатів проведеної рейтингової оцінки машинобудівних підприємств Хар-

ківської області за рівнем їхнього експортного потенціалу проводиться співставлення отриманих результатів із результатами кластерного аналізу (табл. 4).

Представлені дані дозволяють зробити висновок, що серед усіх досліджуваних підприємств лідерами з розвитку експортного потенціалу виступають ПАТ «Завод «Південкабель», ВАТ «Турбоатом», ПАТ «Турбогаз». При цьому, в рамках кластерного аналізу, окремо було виділено ВАТ «Турбоатом», який самостійно формує перший кластер. Такі результати пояснюються значною перевагою цього підприємства перед іншими за масштабами експортної діяльності, обсягом накопичених фінансових, людських, виробничих ресурсів, тобто за першим латентним фактором (висновки було зроблено за результатами аналізу середніх значень показників за окремими кластерами). Високий рівень експортного потенціалу ПАТ «Завод «Південкабель» та ПАТ «Турбогаз», порівняно з іншими підприємствами, забезпечується інноваційно-технологічними перевагами – значними обсягами інвестування коштів на НДДКР та, як наслідок, високою продуктивністю праці на цих підприємствах.

Найгірший стан експортного потенціалу спостерігається на таких машинобудівних підприємствах: Харківське державне авіаційне виробниче підприємство, ПАТ «Науково-виробниче підприємство ТЕПЛОАВТОМАТ», ПАТ «Хар-

Таблиця 4

Результати діагностики рівня розвитку експортного потенціалу машинобудівних підприємств Харківської області у 2014 році

№ з/п	Підприємства	Значення інтегрального показника рівня розвитку	Місце у рейтингу	Приналежність до кластеру
6	ПАТ «Завод «Південкабель»	0,337	1	2
11	ВАТ «Турбоатом»	0,323	2	1
14	ПАТ «Турбогаз»	0,282	3	2
13	ПАТ «ФЕД»	0,227	4	3
17	ПАТ «Харківський тракторний завод ім. С. Орджонікідзе»	0,224	5	3
7	ПАТ «Завод ім. Фрунзе»	0,206	6	3
2	ПАТ «Харківський машинобудівний завод «Світло шахтаря»	0,199	7	3
18	ПАТ «Промдизель»	0,196	8	3
8	ПАТ «Хартрон»	0,182	9	3
9	ПАТ «Електромашина»	0,182	10	3
16	ПАТ «Лозівський завод «Трактородеталь»	0,182	11	3
10	ПАТ «Харківський ордена «Знак пошани» машинобудівний завод «Червоний Жовтень»	0,153	12	3
15	ПАТ «Вовчанський агрегатний завод»	0,147	13	3
12	Харківське державне авіаційне виробниче підприємство	0,146	14	4
5	ПАТ «Науково-виробниче підприємство ТЕПЛОАВТОМАТ»	0,095	15	4
1	ПАТ «Харківський електротехнічний завод «Укрелектромаш»	0,089	16	4
3	ПАТ «Харківський верстатобудівний завод»	0,028	17	4
4	ПАТ «Харківський підшипниковий завод»	0,001	18	4

ківський електротехнічний завод «Укрелектромаш», ПАТ «Харківський верстатобудівний завод», ПАТ «Харківський підшипниковий завод». Таке становище зумовлене найнижчими значеннями таких показників як обсяги експорту, продуктивність праці, рентабельність виробництва продукції, коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт оборотності активів, рентабельність витрат збутової діяльності, та негативними фінансовими результатами.

Оцінивши рівень наявного експортного потенціалу, визначивши приховані резерви, виявивши сильні та слабкі сторони в діяльності підприємства, доцільно привести у відповідність внутрішні та зовнішні експортні можливості, оптимізувати експортно-орієнтовану ресурсну базу у відповідності з експортно-стратегічними акцентами підприємства тощо. Експортний потенціал має стати постійним об'єктом управління на підприємстві, що передбачає цілеспрямований вплив на нього з метою підвищення ефективності експортної діяльності суб'єкта господарювання.

Висновки. Моніторинг та діагностика є невід'ємною складовою системи стратегічного управління експортним потенціалом, оскільки вони націлені на ідентифікацію поточного стану, а також розробку альтернативних превентивних та реактивних управлінських рішень щодо розвитку експортного потенціалу машинобудівного підприємства.

Поєднання діагностики експортного потенціалу машинобудівного підприємства з етапами стратегічного планування у єдиний комплекс управління дасть змогу уникнути помилкових маневрів, забезпечить своєчасну переорієнтацію підприємства у відповідь на зміни у зовнішньому середовищі, поліпшить координацію дій управлінського персоналу підприємства, а також сприятиме раціональнішому використанню усіх видів ресурсів на підприємстві.

Задля реалізації цілей формування адаптивної стратегії розвитку експортного потенціалу, комплексний інструментарій моніторингу та діагностики експортного потенціалу машинобудівного підприємства повинен відповідати вимогам повноти та об'єктивності оцінки управлінської ситуації і базуватися на науково обґрунтованій системі показників його формування. У рамках ресурсної теорії формування експортного потенціалу підприємств виходять з того, що підприємство контролює набір матеріальних і нематеріальних активів, що дозволяє йому реалізовувати стратегії, спрямовані на підвищення ефективності його експортної діяльності. У цьому сенсі запропоноване методичне забезпечення моніторингу та діагностики експортного потенціалу промислового підпри-

ємства для формування стратегії його розвитку насамперед пов'язане із аналізом та моделюванням факторів його стану та розвитку. Це забезпечує об'єктивність оцінок та можливість обґрунтовано планувати стратегічні альтернативи розвитку експортного потенціалу машинобудівних підприємств України в сучасних умовах господарювання. Перспективним уявляється подальший розвиток даної проблеми з урахуванням реакцій ринків на стратегічні зміни в поведінці машинобудівних підприємств України.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Руденский Р.А. Модели обработки слабых сигналов в системах антисипативного управления / Р.А. Руденский // Міжнародний науковий журнал «Економічна кібернетика». – 2008. – № 5-6(53-54). – С. 15-20.
2. Селезньова К.В. Обґрунтування факторів впливу на розвиток експортного потенціалу машинобудівного підприємства / К.В. Селезньова // Вісник НТУ «ХП». – 2013. – № 45(1018) – С. 102-115.
3. Швецова М.Б. Стимулювання експорту продукції машинобудівних підприємств : автореф. дис. ... канд. екон. наук / М.Б. Швецова; Терноп. нац. техн. ун-т ім. І. Пулюя. – Т., 2010. – 21 с.
4. Рибаківа Т.О. Управління експортним потенціалом промислового підприємства в умовах розширення зовнішньоекономічної діяльності / Т.О. Рибаківа // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 6. – С. 75-79.
5. Шелест Є.О. Активізація розвитку експортного потенціалу машинобудівних підприємств України шляхом впровадження ефективного механізму його формування та використання / Є.О. Шелест // Економічний простір. – 2013. – № 74. – С. 53-62.
6. Пономаренко В.С., Малярець Л.М. Багатомірний аналіз соціально-економічних систем : навчальний посібник / В.С. Пономаренко, Л.М. Малярець. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2009. – 384 с.
7. Костенко С.А. Технология применения многомерного шкалирования и кластерного анализа / С.А. Костенко // Фундаментальные исследования. – 2012. – № 11 (часть 4). – С. 927-930.
8. Загреба М.М. Теоретичні аспекти використання факторного аналізу при аналізі динаміки фінансового стану підприємства / М.М. Загреба // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – 2014. – Вип. 25. – С. 455-460.
9. Ємельянов О.Ю. Діагностика ресурсного забезпечення як чинника формування виробничо-збутового потенціалу підприємств / О.Ю. Ємельянов, Т.О. Петрушка, А.Л. Висоцький // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.4. – С. 128-135.
10. Тищенко А.Н. Оценка эффективности использования экономического потенциала региона / А.Н. Тищенко, Е.В. Давыскиба // Коммунальное хозяйство городов. Научно-технический сборник. – Харьков, 2004. – № 56. – С. 3-13.